

marite q^m Ms. Antonio . . .⁴ hoće i naređuje i ostavlja, da njezino mrtvo telo bude pokopano u crkvi Sv. Marka otaca Dominikanaca ovdje u Hvaru u njezinom grobu gde neka se pokopa i njezin pokojni muž gosp. Antun.)

Iz ovoга se vidi da je Antun Lucić bio zakopan pre negde drugde, da je Julija njegova žena dala učiniti drugi grob u koji je odredila da pokopaju nju i da u nju prenesu i telo njezinog pokojnog muža Antuna.

Tu je u toj crkvi Dominikanaca Antun Lucić, sin Hanibalov dao sagraditi oltar Sv. Antuna, na nj dao postaviti lepu sliku i uresio ga kandelabrima, palijem i drugim potrepnostima.⁵

Sad se postavlja samo sobom pitanje zašto je na tom grobu utisnut datum MDLXXV. Slova A. L. mogu da se čitaju i Anibal Lucius i Antonius Lucius. Nije verovatno da bi Hanibalov sin postavio tu

⁴ Overov. prepis u arhivu Dn. J. Boglića. Over. prepis u manastir Benediktinki u Hvaru.

⁵ Visit. apost. Valiera. Over prep. u kapt. arh. u Hvaru. Nereg.

ploču svom ocu i na njoj naznačio datum MDLXXV., pošto je Hanibal umro 1553. Zato mislim, da je Antun Lucić umro 1575. god. U to vreme nije još imao svoga groba u crkvi sv. Marka u Hvaru, u kojoj je podigao oltar. Zbog toga ga je njegova žena Julija dala pokopati u porodični grob u franciskanskoj crkvi i na njemu dala uklesati inicijale imena svog muža, koji su identični sa inicijalima imena njezinog tasta i deda njezinog muža, a sem toga i godinu smrti svog muža. Docnije dala je ona napraviti u crkvi Sv. Marka grob sa imenom svog muža i odredila da se u taj grob pokopa ona i prenese njezin muž Antun. Je li se ova njezina poslednja volja ispunila nije nam poznato, ali mislimo da jest.

Prema svemu ovome »grob Antuna Lucića i naslednika« u crkvi Sv. Marka bejaše grob Hanibalova sina Antuna, u kom je on verovatno i pokopan, dok je sam Hanibal svakako pokopan u grobu u franciskanskoj crkvi Svete Marije »delle Grazie«, ispod glavnog oltara, na kom se nalazi ploča sa grbom Lucića i slovima A. L. MDLXXV.

Dr. Grđa Novak.

ŠTAMPANJE I RASPRODAJA ŠČAVETA OD G. 1773.

G. 1773. izišlo je na svijet novo izdanje Ščaveta (Pištule i Evandelja priko svega godišta) kod Ivana Novelli-ja u Mlecima, priređeno od fra Petra Kneževića, koji je već bio umro u Sinju na 18. juna 1768. U arhivu franjevačkoga manastira sv. Lovre u Šibeniku sačuvalo se je nekoliko originalnih spisa, iz kojih doznajemo, kako se do štampanja Ščaveta došlo i kako se je Ščavet rasprodavao. Sadržaj toga spisa podaje i nekoliko podataka o našem knjižarstvu u drugoj polovini XVIII. stoljeća.

Franjevci sinjskog manastira, kod kojih se je u rukopisu Ščavet nalazio, što ga je priredio pokojni Knežević, ne imadahu sredstava za njegovo štampanje. Stoga se obrate svojem znanu i bratimu (confrater) kapetanu Pavlu Kamenaroviću iz Dobrote u Boci Kotorskoj, da bi im posudio potreban novac. Kapetan Kamenarović, koji je tada boravio u Mlecima, odazva se njihovoj molbi te preko fra Frane Buljana, koji je u to vrijeme bio tajnik provincijala fra Karla Maroevića, pozajmi im novac. Tako dođe do štampanja Ščaveta g. 1773. Na zadužnici, kojom su se franjevci sinjskog manastira 20. januara 1773. obavezali povratiti Kamenaroviću uzajmljeni novac, pored gvardijana potpisaše se svi diskreti, sindik sinjskog manastira Ivan Krst. Bareza i provincijal fra Karlo Maroević. U zadužnici

je kazano, da će franjevci novcem, koji uberu od rasprodaje Ščaveta, podmiriti dug Kamenaroviću. Međutim se je novo izdanje Ščaveta slabo rasprodavalo i dug se je Kamenaroviću sporo otplaćivao. Kad se je novi provincijal otac Josip Radman (izabran na 29. juna 1773.) na svojem povratku iz Rima, gdje je učestvovao generalnom Kapitulatu 28. maja 1774., svratio u Mletke, u razgovoru kaza Kamenaroviću, da u starijem izdanju Ščaveta ima sva sila pogrješaka, stoga da bi dobro bilo, kad bi splitski nadbiskup zabranio (suspendirao) upotrebu starijeg izdanja, jer bi se tako rasprodalo mnogo više eksemplara novoga. Kamenarović na 3. augusta 1774. javljajući to bratru Buljanu pripominje, kako se njemu ne dolikuje u to se priti, već neka Buljan sam glavom ili preko koje druge ugledne osobe isposluje zabranu kod nadbiskupa. Ali se Buljan ili nije za stvar zauzeo ili mu je zauzimanje kod nadbiskupa bilo uzaludno, pa se je Ščavet i unapredak slabo rasturivao. Videći Kamenarović, da će još mnogo godina proći, dok mu sinjski franjevci novcem, što su ga ubirali u maloj mjeri od rasprodaje Ščaveta, dug isplate, skloni ih da s njim novu pogodbu uglave, u kojoj se 3. augusta 1775. obavezaše, da će Kamenaroviću kroz četiri naredne godine sav dug isplatiti.

Trošak je za štampanje dviju hiljada eksemplara Ščaveta ne računajući njegovo ukoričivanje, koje su sinjski franjevci knjigovežama u Mlecima odmah u gotom podmirili, iznosio 8607 mletačkih lira. Evo kako se je Kamenarović do 3. augusta 1775. od njih naplatio za 2979 lira. Sinjski mu franjevci povratise u gotovom od rasprodaje Ščaveta 60 cekina iliti 1320 mletačkih lira (računajući cekin po 22 mletačke lire). U iznosu od 415 mletačkih lira on im u Mlecima nađe misa (misnih intencija), koje oni izrekoše u Sinju, a Kamenarović misne takse pridrža za se. Knjižar mu Šimun Occhi u Mlecima na ime sinjskih fratara predade 80 lira od 10 rasprodanih eksemplara Ščaveta. On pridrža za se 165 ukoričenih eksemplara Ščaveta, što su se još nalazili u Mlecima, u vrijednosti od 1089 lira, računajući pojedini eksemplar po 6 mletačkih lira i 12 soldina. Napokon pridrža za se i 15 nepotpunih eksemplara Ščaveta, u kojima je krivnjom štamparevom manjkao u tekstu po jedan list, u vrijednosti od 75 lira, računajući pojedini eksemplar po 5 lira. Na tu je ruku njemu do 3. augusta 1775. bio isplaćen dio duga u iznosu od 2979 mletačkih lira. Otada mu franjevci još dugovahu 5629 lira iliti otprilike 256 cekina, jer 256 cekina tada je zapravo iznosilo 5632 mletačke lire. Oni se sada obavezaše taj mu ostali dug isplatiti u četiri godine, i to svake godine po 64 cekina, naime 34 cekina u gotovom novcu, a za drugih 30 cekina po odluci Kamenarovićevoj govoriti svaki dan preko godine po dvije mise u crkvi Gospe sinjske, i to jednu na oltaru blažene Gospe, a drugu na velikom oltaru u istoj crkvi u Sinju. Za posuđeni novac nijesu bili dužni plaćati dobiti, ali su bili dužni jednom na godinu držati zadušnice za preminule članove Kamenarovićeve obitelji. Dan današnji se s pravom tužimo na teške štamparske i nakladničke prilike, ali eto i u drugoj polovini XVIII. stoljeća nije lako bilo štampati o svomu trošku oveću knjigu, kakova je bila Ščavet, a još je teže bilo rasprodati je, kako će se niže vidjeti.

Starije se je izdanje Ščaveta prije g. 1773. prodavalo po 6 lira i 10 soldina, kako doznajemo iz popisa knjiga odštampanih na hrvatskim knjižicama prodanim u knjižarnici Bartula Occhija u Mlecima. Novije se je izdanje od g. 1773. prodavalo otprilike po osam lira i to će biti, mislim glavni razlog, zašto se je sporo rasturivalo. Poznati je štampar i knjižar Šimun Occhi pored mnogih drugih hrvatskih knjižica, izišlih većinom u njegovoj nakladi, prodavao u svojoj knjižarnici u Mlecima i Ščavet od g. 1773. Ali do 4. jula 1775. prodao je samih deset eksemplara. Bez sumnje je kod prodaje i on imao neki udio dobiti pa je pojedini eksemplar morao prodavati nešto više

od 8 lira, kad je g. 1775., kako napred spomenuto, uručio Kamenaroviću 80 lira za deset rasprodanih eksemplara. I Kamenarović se je zauzimao za rasprodaju Ščaveta u Boci Kotorskoj te je i on tamo rasturio do g. 1775. desetak eksemplara. Ali su glavnu brigu oko rasprodaje imali sinjski franjevci, naročito fratar Buljan. Oni su u Zadru rasprodaju Ščaveta bili povjerali nekom Stjepanu Keljeviću (Cheglevich). Je li Keljević bio zanatom isključivo knjižar ili se je pored svojeg kojeg drugog posla sporedno bavio i rasprodajom knjiga, iz sačuvanih se spisa ne može razabrati. Iako on u dva sačuvana pisma od g. 1776. i 1779. izjavljuje, da mu je povjerena rasprodaja Ščaveta, ipak za se nigda izrijeком ne kaže, da je knjižar. Držim, da je u Dalmaciji pod mletačkom vlašću rijetko bio koji knjižar, koji se je isključivo knjižarstvom bavio. To su bili većinom trgovci, koji su se pored trgovačkog posla sporedno bavili i rasprodajom knjiga. Kad je g. 1776. izišlo na svijet drugo izdanje »Epitome vetustatum Bosnensis provinciae« od bosanskog franjevca Filipa Laštrića (Filip iz Očevja), rasprodaja je toga djela bila povjerena u Splitu nekom Bošnjaku Matiji Mandiću, koji je tada bio nastanjen u Splitu i bavio se rasprodajom koža, kaošto je zabilježeno na jednom eksemplaru te knjige u biblioteci franjevačkog manastira sv. Lovre u Šibeniku: In Spalato si vendano dal Mattio Mandich di Bosna Argentina, pelizer. Isti se taj zapis nalazi i na egzemplaru te knjige u sinjskoj franjevačkoj biblioteci. Te je bilješke na natpisnom listu zabilježio po svoj prilici sam kožar Mandić, da tako i drugi zna, gdje se knjiga prodaje. Da je u to vrijeme bio u Splitu koji knjižar po zanatu držim, da bi se njemu bila povjerala rasprodaja. Moguće je dakako i to, da je pisac Bošnjak poznavao toga Bošnjaka lično te njemu kao pouzdanu čovjeku radije povjerio rasprodaju nego knjižaru, kojega valjda nije poznavao. Ta poznato je, da su ovako bosanski franjevci i u Sarajevu povjeravali rasprodaju svojih knjiga ljudima, koji doista svojim zanatom nijesu bili knjižari. Na izdanju »Ogledala duhovnoga« od g. 1628., što ga je ćirilicom priredio Petar Jajčanin i prikazao biskupu Ivkoviću, štampano je, da se prodaje u »Sarajevu pri gospodinu Ivanu Radiću u Latinluk«. Držim, da je i Keljević u Zadru bio rasprodavač knjiga na ovu ruku. G. 1776. javlja on Kamenaroviću, da se još kod njega nalazi nekoliko eksemplara Ščaveta, što mu ih je povjerio na prodaju fratar Buljan, a 1779. piše fratra Buljanu u Sinju, da je prema njegovoj poruci predao ocu Vinku Vidoviću iz Korčule, koji je tada bio učitelj moralke u Zmajevićevu glagoljaškom sjemeništu, 24 eksemplara Ščaveta po šest petica (petiza)

komad »to jest po osam mletačkih lira, jer je u šest petica išlo 8 mletačkih lira«.¹

Fratar je Buljan bio ovlasio Keljevića da može Ščavete davati svećenicima i za misne intencije, koje bi svećenici kupci Ščaveta imali izgovoriti prema namjeri Buljanovoj. Takav način raspačavanja knjiga nije bio rijedak ni kod svećenika pisaca u tuđini, a dosta je raširen bio kod dalmatinskih svećenika, koji su većinom svojih djela namijenjenah svećenicima ili crkvenim potrebama štampali o svojem trošku. Kad bi n. pr. koji pisac franjevac štampao koje djelce u svojoj nakladi, on bi sam ili njegov starješina u manastiru rasprodavao knjigu. Stoga je razumljivo, što se i dan današnji nalazi mnogo takovih knjižica neraspodanih iz XVIII. stoljeća po dalmatinskim manastirima. Na pr. u franjevačkom manastiru sv. Lovre u Šibeniku još ima više stotina neraspodanih knjižica »Osmına dilovanja duhovnoga« od fra. Mate Zoričića. Mjesto da pisac svećenik traži od kupca svećenika gotov novac za knjigu, naložio bi mu, da po njegovoj intenciji za uzetu knjigu izreče toliko i toliko misa, a misne bi takse pisac prodavalac uzdržao za se. O takovu raspačavanju knjiga sačuvalo se je dosta bilježaka po manastirskim bibliotekama u Dalmaciji. Navest ću samo dva tri primjera. U karinskom manastiru na knjizi J. Banovca »Blagoslov od polja i zaklinjanja zli(h) vrimenta« ima zapis: Gusta me četiri mise. Na eksemplaru djela kapucina Fedela iz Zadra »Pezzi di riflessioni ed istruzioni« u visovačkom manastiru ima bilješka: Due messe per il presente libro fatte celebrare nel convento di Visovaz. Na »Promptuarium commissariti visitatoris« od franjevca Jos. Jankovića u sinjskom manastiru zapisano je: costa quairo messe sodifatte. Na ovaj su način i sinjski franjevci rasturili veći dio svojih Ščaveta.

Glavni je uzrok takovu raspačavanju knjiga tražiti u tadašnjoj nestalnoj vrijed-

¹ Novac »petica« u to doba bio je poznat po svoj Dalmaciji. O značenju i postanju te riječi isp. M. Rešetar, Dubrovačka Numizmatika I. 492. Fra. Matija Zoričić u svojoj Aritmetici, štampanoj u Jakinu 1776. piše na str. 66, da petica vrijedi 32 gazete ili 64 soldina, drugim riječima kazano 3 dalmatinske lire i 4 soldina. U pjesmi o Basti Kambeloviću iz druge polovine XVIII. stoljeća iz Makarskog Primorja, što ju je priopćio I. Milčetić u Građi jugosl. akad. knj. VIII, spominje se »petica« više puta.

nosti novca. U Dalmaciji je kolala tako zvana dalmatinska lira, kojoj vrijednost nigda nije bila stalna. Senat je mletački u XVIII. stoljeću više puta naređivao, da cekin, koji je u Mlecima vrijedio 22 mletačke lire, ima vrijediti 36 dalmatinskih lira. Ali se na te naredbe nije gotovo nigda nitko obazirao, pače su ih najvećma kršili sami mletački upravnici u Dalmaciji.² Stoga je cekin u Dalmaciji vrijedio u trgovini i preko pedeset dalmatinskih lira. Isto je tako mletačka lira u Dalmaciji vrijedila sad nešto manje od dvije dalmatinske lire, sad dvije lire a sad i više od dvije dalmatinske lire. Budući da je sve troškove za štampanje i ukoričivanje Ščaveta trebalo podmirivati u cekinima ili mletačkim lirama, nije se sa stalnošću mogla ni udariti cijena knjigama u dalmatinskim lirama, kojima vrijednost ne bi ostala ista ni preko jedne godine. Poglavitito su pisci duhovnici rado rasturivali svoja djela za misne takse, jer se tako ne bojahu gubitka radi nestalne vrijednosti dalmatinske lire, a u drugu ruku mogli su kadikad imati više koristi nego da su ih prodavali za gotov novac. Ako bi piscima knjiga pošlo za rukom, da dobiju misnih intencija iz Mletačke, gdje su misne takse otprilike bile isto tako kao i u Dalmaciji, ali su vrijedile dvostruko više, jer su bile plaćene u mletačkim lirama, onda bi pisci u tomu znatno dobili. To ga radi su sinjski franjevci, koji su morali svoj dug otplaćivati Kamenaroviću jedino u cekinima ili mletačkim lirama ili u carskim talirima, računajući talir po deset mletačkih lira, molili Kamenarovića, da im šalje misnih intencija iz Mletaka. On im do 30. augusta 1775. posla neki broj u vrijednosti od 415 mletačkih lira, koje on pridrža za se na račun duga, a od g. 1775. za četiri naredne godine oni su bili dužni govoriti po dvije mise što im je Kamenarović našao u Mlecima i njima poslao. Takova je pogodba bila po kapetana Kamenarovića korisna. a nije nepravedna bila ni po sinjske franjeve.

Sime Urlić.

² Kako su mletački upravnici u svakom pogledu gulili i derali narod u Dalmaciji. lijepo je prikazao g. 1740.—1741. neki Poncrazio (pseudonim) u svojem rukopisnom djelu: Vent'una lettera di Pancrazio nobile ad un suo amico, che lo ricerca di esatte informazioin della carica di proveditor generale in Dalmazia et Albania. Jedan se eksemplar nalazi i u opatskoj biblioteci u Skradinu.